พระธรรมเทศนา ๓ กัณฑ์

สมาคมศิษย์วัดมหาธาตุ
และ
คณะสงฆ์เขตบางกะปิ

พิมพ์เป็นสักการะ
พระธรรมปัญญาบดี (กิตติสารเถระ)
เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ องค์ที่ ๑๗
สภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย องค์ที่ ๓

ในงานพระราชทานเพลิงศพ
ณ เมรุหน้าพลับพลา อิศริยาภรณ์
วัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๒๔

คำปรารภ

สมาคมศิษย์วัดมหาธาตุ และคณะสงฆ์เขตบางกะปิ ซึ่งมีท่านเจ้าคุณราชรัตนเมธี เจ้าคณะเขต เป็นประธาน ปรารภร่วมกันจัดพิมพ์หนังสือถวายเป็นสักการะ แด่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดี (สวัสดิ์ กิตฺติสารเถร) ในงานพระราชทานเพลิงศพ ครั้งนี้

เลือกได้ พระธรรมเทศนา ๓ กัณฑ์ คือ

๑. สทฺธาธิคุณกถา ซึ่งพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดี (สมัยดำรงสมณศักดิ์ ที่ พระธรรมรัตนากร) เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ แสดง ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุฯ เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๙ ตรงกับวันงานฉลองอายุของท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม (อาสภเถร) ภายหลังจากพ้นเคราะห์กรรมทางการเมือง กัณฑ์หนึ่ง

๒. อัปปมาทกถา ซึ่งพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ เจ้าคณะภาค ๔ กรรมการมหาเถรสมาคม แสดงหน้าโกศศพพระคุณเจ้าพระธรรมปัญญาบดี เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๓ กัณฑ์หนึ่ง

๓. สามัคคีกถา ซึ่งพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณธรรมญาณมุนี เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี แสดงหน้าโกศศพ พระคุณเจ้าพระธรรมปัญญาบดี เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๓ กัณฑ์หนึ่ง

พระธรรมเทศนา ๓ กัณฑ์นี้ น่าจะเกิดประโยชน์แก่ผู้ได้รับไปอ่านควรแก่การสักการะบูชาแด่พระคุณเจ้าผู้ตั้งอยู่ในฐานะปูชนียะ และครุฐานียะตลอดกาลไม่มีที่สุด

สมาคมศิษย์วัดมหาธาตุ

คณะสงฆ์ เขตบางกะปิ

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๒๔

ประวัติ
พระธรรมปัญญาบดี กิตฺติสารเถร
เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

สถานะเดิม นามเดิม สวัสดิ์ นามสกุล ดวงโต เกิด ๑ ๆ ๔ ค่ำ ปีชวด
๑๓
วันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ บ้านตำบลบางเขน เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

อุปสมบท วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๒ ณ วัดมหาธาตุ ฯ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
สมเด็จพระวันรัต (ดิศ) วัดมหาธาตุ เป็นพระอุปัชฌาย์
สมเด็จพระพุทฒาจารย์ (เข้ม) วัดพระเชตุพน ฯ สมัยเป็นพระเทพเมธี เป็นพระกรรมวาจาจารย์
พระประสิทธิ์ศีลคุณ (พุฒ) วัดมหาธาตุ ฯ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

วิทยฐานะ
น.ธ. ตรี พ.ศ.................สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ
น.ธ. โท พ.ศ.................สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ
น.ธ. เอก พ.ศ.................สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ
ป.ธ. ๓ พ.ศ. ๒๔๕๕ สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ
ป.ธ. ๔ พ.ศ. ๒๔๕๖ สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ
ป.ธ. ๕ พ.ศ. ๒๔๕๙ สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ

งานปกครอง พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นเจ้าคณะตำบลคลองสุวรรณาราม อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี

พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ
พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นเจ้าคณะจังหวัดสมุทรปราการ
พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะแขวงล่าง
พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นเจ้าคณะอำเภอยานนาวา
พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ
พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ

หน้าที่พิเศษ พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นกรรมการสอบธรรมสนามหลวง จังหวัดนครราชสีมา โดยพระกระแสรับสั่ง **สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส**
พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นกรรมการสงฆ์วัดมหาธาตุฯ

งานศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นครูสอนปริยัติธรรม แผนกบาลี สำนักเรียนวัดมหาธาตุ
พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นครูใหญ่ แผนกบาลีไวยากรณ์ มหาธาตุวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๔๕๙ เป็นผู้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมวัดวิเศษการ อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี
พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นผู้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม วัดสุวรรณาราม อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี
พ.ศ. ๒๔๖๑ เป็นผู้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม วัดดุสิตาราม อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี
พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นกรรมการตรวจประโยคบาลีสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง
พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม วัดบพิตรพิมุข
พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ

หน้าที่พิเศษ พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นกรรมการอุปถัมภ์สภามหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นสภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

งานสาธารณูปการ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นกรรมการสงฆ์จังหวัดพระนคร ฝ่ายสาธารณูปการจังหวัด

หน้าที่พิเศษ พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นกรรมการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดมหาธาตุ ฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นต้นมา ได้บูรณะปฏิสังขรณ์กุฏีเสนาสนะ และถาวรวัตถุของวัดมหาธาตุ ฯ ดังนี้

๑. ซ่อมแซมเปลี่ยนช่อฟ้าใบระกา และมุงกระเบื้องหลังคาพระอุโบสถใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๒. ซ่อมฐานชุกกะชี ฐานพระประธาน และปิดทององค์พระประธานพระอุโบสถพร้อมกับปิดทองพระอรหันต์ ๘ ทิศใหม่

๓. ปูหินอ่อนผนังภายในพระอุโบสถถึงขอบหน้าต่าง และปูหินอ่อนโคนเสาพระอุโบสถสูง ๑.๒๐ ม. ทั้งหมด

๔. ซ่อมแซมเปลี่ยนช่อฟ้าใบระกา และมุงกระเบื้องหลังคาพระวิหารหลวงใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๕. ซ่อมแซมเปลี่ยนช่อฟ้าใบระกา และมุงหลังคาพระมณฑปใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๖. ซ่อมปิดทององค์พระเจดีย์ศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และซ่อมติดกระจกปราสาทครอบองค์พระเจดีย์ พร้อมกับเขียนลายทองฝ้าเพดานพระมณฑปทั้งในและนอกทั้งหมด

๗. ซ่อมแซมระเบียงพระอุโบสถโดยรอบ และมุงกระเบื้องหลังคาใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๘. ซ่อมแซมเปลี่ยนช่อฟ้าใบระกา และมุงกระเบื้องหลังคาพระวิหารน้อยโพธิ์ลังกาใหม่ เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๙. ซ่อมแซมโรงเรียนพระปริยัติธรรม (ร.ร. ธรรมมหาธาตุวิทยาลัย) และมุงกระเบื้องหลังคาใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา

๑๐. ซ่อมปิดทองพระพุทธรูปในพระมณฑป และรอบระเบียงพระอุโบสถ จำนวน ๘๗ องค์

๑๑. ซ่อมแซมกุฏีเสนาสนะสงฆ์ภายในวัด และมุงกระเบื้องดินเผาใหม่ จำนวน ๖๑ หลัง

๑๒. สร้างกุฏีคอนกรีต สำหรับอุบาสิกาและชีอยู่อาศัย จำนวน ๒ หลัง และ สร้างวัจจกุฎี ๒ หลัง

๑๓. ซ่อมถนนคอนกรีต ภายในบริเวณวัด จำนวน ๘ สาย

๑๔. สร้างอาคารเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มอีก ๑ หลัง เป็นคอนกรีต ๔ ชั้น กว้าง ๑๐ ม. ยาว ๕๙ ม.

๑๕. ซ่อมแซมกุฏีเสนาสนะสงฆ์ คณะสลัก ๑ จำนวน ๘ หลัง

ตำแหน่งสมณศักดิ์ พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็น **พระสมุห์** ฐานานุกรมใน พระศรีวิสุทธิวงศ์ เขมจารีเถร

พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็น**พระครูสมุห์** ฐานานุกรมในพระราชสุธี เขมจารีเถร

พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็น**พระครูปลัด** ฐานานุกรมในพระราชสุธี เขมจารีเถร

พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็น**พระครูปลัดสุตวัฒน์** ฐานานุกรมในพระธรรมไตรโลกาจารย์ เขมจารีเถร

พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ **พระญาณสมโพธิ**

พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นพระราชาคณะเสมอตำแหน่ง **ชั้นราช** ในนามเดิม

พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ **พระเทพสุธี**

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ **พระธรรมรัตนากร**

พ.ศ. ๒๕๑๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา เป็นพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่ **พระธรรมปัญญาบดี**

หน้าที่พิเศษ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นพระอุปัชฌาย์วิสามัญ

พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นสมาชิกสังฆสภา

พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะนครหลวงกรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๒๑ วันที่ ๒๒ ธันวาคม เป็นประธานฝ่ายบรรพชิต วางศิลาฤกษ์พระบวรราชานุสาวรีย์ และเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จ

พระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ และทรงเททองหล่อพระบรมรูปฯ

พ.ศ. ๒๕๒๒ วันที่ ๓ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดงานพระบรมรูปสมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท และทรงยกช่อฟ้า พระวิหารโพธิ์ลังกา

พระธรรมปัญญาบดี ได้เริ่มอาพาธครั้งหลัง มีอาการ วิงเวียนศีรษะ หน้ามืด และเท้าชา ได้เข้าพักรักษาตัวที่ ร.พ. กลาง ตั้งแต่วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๓ เวลากลางคืน เมื่อเข้าโรงพยาบาลแล้วอาการค่อยดีขึ้น และได้มาอธิษฐานเข้าพรรษา ณ วัดมหาธาตุ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๒๓ หลังจากอธิษฐานพรรษาแล้ว วันรุ่งขึ้นได้กลับเข้าพักรักษา ณ โรงพยาบาลอีก พอครบ ๗ วัน ก็กลับวัดเพื่อไม่ให้พรรษาขาด ปฏิบัติเช่นนี้อยู่ตลอดมา เมื่ออาการค่อยทุเลาแล้ว ในวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๒๓ ท่านได้เดินทางไปพักผ่อน ณ สวนสามพราน ในความอุปถัมภ์ของคุณชำนาญ และคุณหญิงวลี ยุวบูรณ์ พักอยู่ได้ ๓ วัน ในคืนวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๒๓ อาการอาพาธกำเริบหนัก รุ่งขึ้นวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๒๓ เวลา ๙.๐๐ น. คุณชำนาญ ยุวบูรณ์ ได้รีบนำส่งโรงพยาบาลกลาง แพทย์ได้พยายามแก้ไขอย่างสุดความสามารถ อาการก็ไม่ดีขึ้น ในที่สุด ก็ถึงมรณภาพเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๒๓ เวลา ๑๔.๕๐ น. รวมอายุได้ ๙๒ ปี ๕ เดือน ๑๖ วัน

สัทธาทิคุณกถา[๑]

พระธรรมปัญญาบดี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ

แสดง ณ พระอุโบสถ วัดมหาธาตุ

๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๙

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

สทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน ยโสโภคสมปฺปิโต

ยํ ยํ ปเทสํ ภชติ ตตฺถ ตตฺเถว ปูชิโตติ

บัดนี้ จักได้แสดงพระธรรมเทศนาเนื่องในโอกาสที่บรรดาคณะศิษยานุศิษย์และท่านที่เคารพนับถือในพระอาสภเถระ ที่อดีตพระพิมลธรรม ได้มาปรารภจัดการบำเพ็ญกุศลยัญพิธีฉลองอายุครบ ๖๔ ปีบริบูรณ์ของพระ-อาสภเถระผู้ซึ่งได้ผ่านพ้นอุปสรรคภยันตรายแห่งชีวิตมาด้วยสวัสดี และได้กลับมาสถิตในสำนักวัดมหาธาตุตามเดิม เทศนากัณฑ์นี้ให้ถือว่าเป็นเทศนาพิเศษซึ่งจะได้ปรารภถึงกุศลสมาทานสัมมาปฏิบัติอันบรรดาศิษยานุศิษย์และท่านที่เคารพนับถือในพระอาสภเถระ ได้ชักชวนกันกระทำถวายพระอาสภ-เถระประการหนึ่ง และพึงเห็นว่าเป็นอนุสาสนีย์ที่ระหว่างเราผู้เป็นพระกรรมวาจาจารย์จะพึงให้แก่พระอาสภเถระผู้เป็นอันเตวาสิก เสมือนดังภายในครอบครัวอันมารดาบิดาพึงโอวาทแก่บุตรธิดาฉะนั้น ประการหนึ่ง

---

๑. เทศนากัณฑ์นี้ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดี (สวัสดิ์ กิตฺติสารเถร) (เมื่อดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมรัตนากร) แสดงในงานฉลองชนมายุ ๖๔ ปี ของท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม (อาสภเถร)

ข้อที่บรรดาศิษยานุศิษย์และท่านที่เคารพนับถือ ได้มีสมานฉันท์ร่วมใจกันจัดการบำเพ็ญกุศลในครั้งนี้ ย่อมสำเร็จมาด้วยสามัคคีธรรม ประกอบกับกตัญญูกตเวทิตาธรรม หากชักนำให้เกิดการเสียสละวัตถุจตุปัจจัย บำเพ็ญกุศลเนื่องในโอกาสที่พระอาสภเถระได้เจริญชนมายุถึงชั้นนี้ซึ่งอยู่ในวัยชรา และได้ผ่านอุปสรรคแห่งชีวิตมาด้วยความปลอดภัย ย่อมก่อให้เกิดปีติปราโมทย์ แก่ญาติสนิทมิตรสหาย และท่านผู้มีความปรารถนาดีเป็นธรรมดา ดังความอุปมาในพุทธภาษิตที่ว่า

จิรปฺปวาสึ ปุริสํ ทูรโต โสตฺถิมาคตํ
ญาติมิตฺตา สุหชฺชา จ อภินนฺทนฺติ อาคตํ

บุรุษผู้จากไปเสียนาน เดินทางกลับมาจากที่ไกลด้วยความปลอดภัย ญาติ, มิตร, คนสนิทสนมและสุหัชชะคือผู้ปรารถนาดีทั้งหลาย ย่อมพากันปีติยินดี

ในคราวนี้ก็เช่นเดียวกัน พระอาสภเถระ โดยฐานะที่เธอได้เคยเป็นพระอุปัชฌายะและพระอาจารย์ของกุลบุตรเป็นจำนวนมาก และได้บำเพ็ญคุณประโยชน์ในพระพุทธศาสนามานาน จนได้ชื่อว่าเป็น ญาตบุรุษ มีชื่อเสียงกึกก้องไปในทิศานุทิศ ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ บุญกุศลที่เธอได้บำเพ็ญนั้นได้โอกาสเป็นพลวปัจจัยขจัดภัยพิบัติอุปัทวันตรายในชีวิต และให้ได้จำเริญอายุมาถึงเพียงนี้ นับว่าเป็นลาภอันประเสริฐแล้ว ยิ่งได้มาร่วมอยู่ในมหาสมาคมนี้ ซึ่งจัดว่าเป็นญาติสมาคม จึงเป็นมหากุศล, อันควรจะปรีดาปราโมทย์ แม้เราในฐานะส่วนตัวซึ่งเป็นอาจารย์ก็พลอยแสดงมุทิตา

จิตในโอกาสนี้ และในฐานะเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ซึ่งมีพัทธสีมาอุโบสถเดียวกัน ประกอบด้วยหมู่ภิกษุสงฆ์ทั้งวัดเป็นส่วนรวม ต่างก็มีจิตเป็นสมานฉันท์แสดงปีติยินดี นับว่าเป็นสังฆสามัคคี ซึ่งจะก่อให้เกิดความสุขตามพุทธประสงค์

สำนักวัดมหาธาตุนี้ เป็นบุณยสถานอันสำคัญแต่โบราณมา พระอุปัชฌายาจารย์ในอดีต ได้เคยประกอบแต่คุณงามความดีมาเป็นเกียรติประวัติเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยได้เคยเป็นที่สังคายนาพระไตรปิฎกเป็นครั้งแรกในกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นที่สถิตของปูชนียวัตถุ เช่น พระบรมสารีริกธาตุและพระศรีสรรเพชร เป็นต้น ตลอดทั้งปูชนียบุคคล ตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะลงมา และเป็นสถานศึกษาส่งเสริมพระปริยัติธรรมพระปฏิบัติธรรมจัดการศึกษาของสงฆ์ชั้นสูงถึงขั้นมหาวิทยาลัย เผยแผ่พระพุทธศาสนาแพร่ไพศาล สร้างแต่คุณประโยชน์ให้แก่กุลบุตรพุทธบริษัทโดยทั่วไปตลอดมาจนทุกวันนี้ ผู้มาสำนักวัดมหาธาตุ เป็นพระก็ดีเป็นเณรก็ดี ตลอดทั้งศิษย์วัดและอุบาสกอุบาสิกา ควรจะได้รำลึกถึงคุณของสำนักตลอดทั้งครูบาอาจารย์ ที่ได้ให้การศึกษาธรรมจริยาสัมมาปฏิบัติทุกถ้วนหน้า จึงจะเป็นการชอบ ข้อนี้พึงศึกษาตามกระแสพระพุทธโอวาทที่ว่า—

ยมหา ธมฺมํ วิชาเนยฺย สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ
สกฺกจฺจนฺตํ นมสฺเสยฺย อคฺคิหุตฺตํ ว พฺราหฺมโณ

บุคคลรู้ธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว จากสำนักใด พึงนมัสการสำนักนั้นโดยเคารพ เหมือนพราหมณ์บูชาไฟฉะนั้น

พระพุทธภาษิตนี้ ทรงปรารภพระสารีบุตรว่า เป็นผู้ยอดกตัญญูต่อสำนักที่ได้เคยรับรสอมตธรรมเป็นครั้งแรกจากพระอัสสชิเถระ ก็ไม่เคยลืม รู้ว่าพระอัสสชิเถระสถิตอยู่ ณ ทิศใด เวลาจะนอนก็กราบไหว้ไปยังทิศนั้น เป็นเหตุให้พระภิกษุสงฆ์ในยุคนั้นต่อว่าพระสารีบุตรเถระว่า ติดอยู่ในลัทธิพราหมณ์ที่เคยไหว้ทิศมาแต่ก่อน พระพุทธองค์จึงทรงตัดกังขาของพระ-ภิกษุสงฆ์เหล่านั้นให้รู้ความจริงด้วยพุทธภาษิตดังกล่าวนั้น

เพราะฉะนั้น เราทั้งหลายทั้งพระทั้งเณรทั้งพุทธบริษัทที่เคยได้รับคำสอนหลักธรรมและความรู้จากสำนักใด ควรจะเห็นความสำคัญของสำนักนั้น ไม่ควรทรยศ ควรจะปลุกความสามัคคีทั้งทางกาย ทางใจ ช่วยกันทะนุบำรุงให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเป็นศักดิ์เป็นศรีเกิดแต่สิ่งอันเป็นมิ่งมงคล ด้วยการประพฤติปฏิบัติในทางที่ชอบที่ควร โดยยึดถือหลักธรรมของสมเด็จ-พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบรรทัดฐาน การที่จะปฏิบัติให้สำเร็จผลได้ดังกล่าวมาจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมมีศรัทธาเป็นเบื้องต้น รักษาชื่อเสียงมิให้มัวหมองไป ณ ที่ไหนๆ ก็ให้ได้รับการยกย่องเทิดทูนบูชา ดังพระพุทธภาษิตที่นำมาตั้งเป็นนิกเขปบทว่า

สทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน ยโส โภคสมปฺปิโต
ยํ ยํ ปเทสํ ภชติ ตตฺถ ตตฺเถว ปูชิโต[๑]

บุคคลผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล พรั่งพร้อมด้วยยศบริวาร และโภคะสมบัติ จะไป ณ ถิ่นฐานใด ๆ ย่อมได้รับบูชาในถิ่นนั้น ๆ

๑. ข. ธมฺมปท. ๒๕/๕๕

จะอธิบายความในพระพุทธภาษิตพอเป็นสังเขป เพื่อเป็นการเพิ่มพูนธัมมัสวนมัยกุศลสืบต่อไป

ในพระพุทธภาษิตนี้ ทรงยกคุณธรรมอันเป็นเหตุให้ได้รับการบูชาสักการะ ๔ ประการ คือ ศรัทธา ๑ ศีล ๑ ยศ ๑ โภคะ ๑ ที่จะส่งผลพยุงให้บุคคลได้รับการบูชาในที่ทุกสถาน

คุณข้อต้นคือ ศรัทธา ได้แก่ความเชื่อ ท่านจำแนกไว้หลายอย่าง จะไม่กล่าวทั้งหมด จะแสดงในที่นี้คือ กัมสัสสกตาศรัทธา ซึ่งแปลว่า เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตน อันสำเร็จมาด้วยปรีชาญาณ ความเชื่อเท่านี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าเชื่อเหตุเชื่อผลเพราะเกี่ยวโยงกัน สัตว์โลกทั้งหลายที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ได้ดีบ้าง ได้ชั่วบ้าง สุขบ้างทุกข์บ้างสลับสับสนวนเวียนกัน ก็ด้วยอำนาจของกิเลสกรรมและวิบาก ทำบุญก็ดี ทำบาปก็ดี ก็ด้วยยังมีอวิชชาเป็นตัวชักนำหนีไม่พ้น แต่บุญกุศลย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ที่จะต้องตายอยู่ ในเวลาจะสิ้นชีวิต บุญนั่นแหละจะช่วยเราได้ เพราะจะได้สร้างภพสร้างชาติในสุคติภูมิสืบต่อไป นับว่าเป็นกำไรของชีวิตที่ได้กำเนิดเกิดมา ถ้ามัวแต่สร้างบาปก็ขาดทุน เพราะจะไปเกิดในอบายภูมิ เพราะฉะนั้น ถ้ายังอยู่ในสังสารวัฏยังจะต้องตาย ควรทำบุญไว้ให้มาก ๆ ให้บ่อย ๆ ทำจิตใจให้เป็นบุญ สร้างแต่คุณงามความดี อย่าเบียดเบียนกันในหมู่สัตว์โลกด้วยกัน ก็จะมีแต่ความสุขทั้งเราทั้งเขา เพราะกรรมนี้สำคัญ เราทำไว้ดีหรือชั่ว จะต้องรับผลของกรรมนั้น กรรมนั้นมันไม่ลืม

เจ้าของ ถึงเจ้าของจะลืมมัน มันก็ตามเจอจนได้ ไม่ต้องสงสัย เชื่อเท่านี้ก็เท่ากับมีศรัทธาพอแล้วสำหรับคนสามัญทั่วไป

ข้อที่ ๒ คือ ศีล ได้แก่ความสุภาพเรียบร้อย ศีลนั้นมีมากมายจัดเป็นปิฎกหนึ่ง เรียกว่าพระวินัยปิฎก พูดเดือนหนึ่งก็ไม่จบ กล่าวโดยย่อได้แก่ความสุภาพเรียบร้อยทางกายและวาจา หมายถึงความสำรวมระวัง มีหน้าที่รองรับคุณธรรมความดีและกำจัดความทุศีลอันเป็นความไม่เรียบร้อยจุ้นจ้าน ทำให้คนอื่นเขาเดือดร้อน และทำให้ตนเองเดือดร้อน คนมีศีลย่อมไม่ร้อนใจ อยู่ไหนก็อยู่ได้ จะเป็นพระเป็นเณรก็เพราะมีศีล จะหมดความเป็นพระเป็นเณรก็เพราะไม่มีศีล แม้จะเป็นคนก็เพราะมีศีล จะหมดความเป็นคนก็เพราะไม่มีศีล พระพุทธเจ้าทรงแสดงความเป็นพระไว้ในโอวาทปาติโมกข์ตอนหนึ่งใจความว่า จะเป็นบรรพชิตจะต้องไม่เข่นฆ่าสัตว์อื่น จะเป็นสมณะต้องไม่เบียดเบียนสัตว์อื่น หรือจะว่า ความเป็นพระที่เรียกว่า อุปสัมบัน ก็เพราะมีพระวินัย หมดความเป็นพระก็เพราะไม่มีพระวินัย ตามพระพุทธบัญญัติอันใคร ๆ ลบล้างไม่ได้ เพราะฉะนั้น ผู้เป็นพระที่ได้นามว่า ศากยบุตรพุทธชิโนรส ซึ่งได้สืบพระศาสนาเป็นศาสนทายาทมา ควรจะรักษาความเป็นพระที่ดีไว้ ดังสุภาษิตที่ว่า สมโณ อสฺส สุสฺสมโณ จะเป็นสมณะต้องเป็นสมณะที่ดีเสมอไป จึงจะได้เป็นศาสนทายาทที่ดีสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา โดยตั้งอยู่ในสุปฏิบัติ อุชุปฏิบัติ ญายปฏิบัติ สามีจิปฏิบัติ จึงจะเป็นบุญเขตควรแก่การกราบไหว้ เคารพนับถือของปวงชน

ข้อที่ ๓ ได้แก่ ยศ หมายถึงความยกย่อง ซึ่งเกิดขึ้นมาได้หลายทางด้วยกัน ได้มาธรรมดาเองก็มี ได้มาด้วยการแต่งตั้งก็มี ได้มาด้วยความดีก็มี ได้มาด้วยผลบุญก็มี ที่ได้มาโดยธรรมดา เช่นเกิดมาเป็นพี่ก็มียศ หรือเป็นน้องก็มียศ ที่ได้มาด้วยการตั้ง เช่นชื่อที่พ่อแม่ตั้งให้ก็เป็นยศ ควรจะรักษาไว้ ทางพระธรรมวินัย พระอุปัชฌายะตั้งนามฉายาให้ก็เป็นยศ ในพระศาสนาเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เวลาจะสวดขึ้นสู่กรรมวาจา เช่นในการเป็นพระอุปัชฌายะจะต้องสวดออกนามฉายานั้น เพราะฉะนั้น ต้องถือเป็นมงคลนาม อย่าให้เสียชื่อที่พ่อแม่ตั้งให้ นามฉายาที่พระอุปัชฌายะตั้งให้ ที่ได้มาด้วยความดีก็มี ที่เรียกว่าเกียรติยศ ซึ่งจะต้องมีสัตย์มีธรรม เป็นชื่อเสียงที่เฟื่องฟุ้งขึ้นมาหอมไปทั้งทวนลมและตามลม อย่าเป็นคนอาสัตย์อาธรรม์ให้ชื่อเสีย ที่ได้มาด้วยความนิยมจากคนอื่นมานับถือแวดล้อมเป็นบริวาร เรียกว่าบริวารยศหมายถึงมีพวกพ้องมาก ก็ต้องแนะนำชักจูงกันไปในทางดี ในทางเจริญไม่เช่นนั้น บริวารพาเสียก็มี หรือพาบริวารให้เสียไปก็มาก ที่พูดกันว่าพวกพาเสียหรือพาพวกเสีย ที่ได้มาด้วยผลบุญ เรียกว่า อิสริยยศ คือความเป็นใหญ่ในที่ชุมนุมนั้น ๆ ตลอดทั้งอิสรภาพที่มีขึ้นทำให้เป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องอยู่ในความครอบงำของคนอื่น ยศเหล่านี้ คือชื่อเสียง เกียรติคุณบริษัทบริวาร ตลอดทั้งอิสริยะ ต้องรักษาไว้ไม่ให้เสื่อมเสีย

ข้อที่ ๔ คือ โภคะ นั้น ในทางฆราวาสหมายถึงทรัพย์สมบัติศฤงคารที่จะสร้างเสริมความสุขให้แก่ตัวและส่วนรวม ในทางพระศาสนามุ่งถึงสมบัติ

ของพระ ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรมต่าง ๆ ตั้งแต่มีหิริโอตัปปะขึ้นไปตลอดจนถึงสามัญญผล

คุณธรรมดังกล่าวมา คือ ศรัทธา ศีล ยศ และโภคะนี้ ย่อมทำให้ผู้เป็นเจ้าของได้รับความยกย่องบูชาไปในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายจะต้องสร้างและรักษาคุณเหล่านี้ให้ดำรงคงอยู่ด้วยความเป็นผู้มีสติและปัญญาให้ทัดเทียมกัน อย่าให้บกพร่องแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ให้สมกับหลักบัณฑิตที่พระโบราณาจารย์ได้สอนไว้ อย่างในตอนจบมิลินทปัญหาว่า

ยสฺมึ ขนฺเธ ฐิตา ปญฺญา สติ ตตฺถ อนูนกา
ปูชา วิเสสสฺสาธาโร อคฺโค เสฏฺโฐ อนุตฺตโร

บุคคลใดประกอบด้วยปัญญาและสติไม่หย่อนกว่ากัน บุคคลนั้นแลย่อมได้รับการบูชาพิเศษเป็นยอดคน ไม่มีใครเหนือกว่า ดังนี้

ตามสุภาษิตนี้ ชี้ให้เห็นว่า การประคองตนรักษาตนให้ได้รับการยกย่องเทิดทูนบูชา ดำรงอยู่ในอัครฐานยอดเยี่ยมอยู่ได้นั้น จะต้องมีปัญญาและสติให้สม่ำเสมอกัน ทัดเทียมกัน อย่าให้บกพร่องย่อหย่อนไปแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง คนมีปัญญามากรู้มาก แต่ขาดสติแล้ว ก็จะโกงมากทำชั่วมากเอาเปรียบมาก ไม่มีอะไรเหนี่ยวรั้งชั่งใจ เป็นปัญญาของชนพาล เกิดมาเพื่อทำลายอย่างเดียวดังพุทธภาษิตที่ว่า–

ยาวเทว อนตฺถาย ญตฺตํ พาลสฺส ชายติ เป็นต้น แปลว่า ความรู้เกิดแก่ชนพาล เพื่อความฉิบหายถ่ายเดียว ย่อมฆ่าส่วนดีของเขา ทำลายมันสมองของเขาให้ตกไป ดังนี้

เพราะฉะนั้น จึงต้องมีสติกำกับไว้ สตินี้เป็นสังวร คอยป้องกันมิให้ความชั่วรั่วไหลเข้ามา เป็นคุณเหนี่ยวรั้งยับยั้งใจไม่ให้ทำผิด พูดผิด คิดผิด ให้มีความรอบคอบไม่เผลอเรอ เช่นในพุทธภาษิตที่ว่า **อจฺฉินฺทวุตฺตึ เมธาวึ ปญฺญาสีลสมาหิตํ** เป็นต้น แปลความว่า ผู้มีเมธาประพฤติไม่บกพร่อง ประกอบด้วยปัญญาและศีล ใครควรจะติเตียนได้ เหมือนแท่งทองชมภูนุท แม้เทพก็ชม พรหมก็สรรเสริญ ดังนี้

ข้อนี้ชี้คำแรกที่ว่าประพฤติไม่บกพร่อง ก็คือ หมายถึงมีสติสังวรควบคุมความประพฤตินั่นเอง ในการปฏิบัติธรรมให้ถึงจุดหมายปลายทางที่ประสงค์ก็จำต้องมีสติกำกับอยู่เสมอ มีปัญญามากไปก็ค่อนข้างจะอวดดี มีศรัทธามากไปก็จะเชื่องมงายเชื่อง่าย มีวิระยะมากไปก็ฟุ้งซ่าน มีสมาธิมากไปก็จะเกียจคร้าน ทั้งคู่ศรัทธากับปัญญา จะต้องปรับให้ทัดเทียมกัน วิริยะกับสมาธิก็เช่นเดียวกัน จะต้องให้พอเหมาะพอดี อย่าให้ก้ำเกินกันไป ส่วนสตินั้นจะต้องให้มากอยู่เสมอ ในเมื่อปรับอินทรีย์ให้สม่ำเสมอกันทัดเทียมกัน ย่อมบรรลุจุดหมายที่ควรจะได้ต่อไปโดยลำดับจนถึงชั้นมรรคผล เพราะฉะนั้น จึงวางหลักไว้ให้มีปัญญาและสติไม่บกพร่องอยู่เสมอ เพื่อจะเป็นปัจจัยให้เกิดคุณงามความดีตามวิถีพุทธบัญชา ได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิตในพระพุทธศาสนา ไม่แสดงอาการลิงโลดและซบเซาในอารมณ์ที่น่าปรารถนารักใคร่ชอบใจ และในอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนารักใคร่ชอบใจ เป็นผู้คงที่มีความเที่ยงธรรมไม่ลำเอียงจะทำก็ทำแต่สิ่งที่ดี จะพูดก็พูดแต่คำพูดที่ดี จะคิดก็คิดแต่เรื่องที่ดี มีคุณธรรมเพื่อแสดงความเป็นบัณฑิตประจำตน ด้วยประการฉะนี้

บัดนี้ มาถึงวาระสำคัญวันหนึ่ง เนื่องในอภิลักขิตสมัยคล้ายวันเกิดของพระอาสภเถระ คณะศิษยานุศิษย์และญาติมิตรผู้เคารพนับถือในเธอ ได้พิจารณาเห็นคุณงามความดีที่เธอได้เคยประกอบกุศลกิจในพระพุทธศาสนามาประจักษ์ ปรารถนาจะแสดงออกซึ่งคุณธรรมให้ปรากฏ จึงจัดมหกรรมสมโภชร่วมสมัยที่เธอได้กลับมาสู่ถิ่นสำนัก เป็นมิ่งขวัญมงคลสิริสวัสดิ์สืบไปตลอดกาล

ในที่สุดพระธรรมเทศนานี้ อาตมภาพขออนุโมทนาและขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย คุณครูบาอาจารย์ คุณศีล คุณทาน รวมทั้งบุญกุศลสรรพมิ่งมงคลที่บรรดาคณะศิษยานุศิษย์ในพระอาสภเถระที่อดีตพระพิมลธรรม ได้ร่วมจิตร่วมใจกันบำเพ็ญด้วยอำนาจกตัญญูกตเวทิตาธรรม ตลอดทั้งบุญกุศลที่อาตมภาพได้บำเพ็ญมา ตั้งแต่บรรพชาอุปสมบทในพระศาสนาและความดีของพระอาสภเถระ จงร่วมกันเป็นตปะเดชะอภิบาลรักษาพระอาสภเถระและคณะเจ้าภาพพุทธบริษัท จงภิยโยยิ่งด้วยพรชัย ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ ถึงความงอกงามจำเริญยิ่งในพระธรรมวินัยของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจงทุกประการ ด้วยประการฉะนี้.

อัปปมาทกถา[๑]

พระพรหมคุณาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสระเกศ ฯ
เจ้าคณะภาค ๔ กรรมการมหาเถรสมาคม

* * *

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

อปฺปมตฺตา นมียนฺติ เย ปมตฺตา ยถามตาติ

บัดนี้ จะแสดงพระธรรมเทศนาในอัปปมาทกถา อนุรูปแก่การบำเพ็ญกุศลส่วนทักษิณานุปทาน ซึ่งคณะสงฆ์เขตบางกะปิ มีท่านเจ้าคุณพระราชรัตนเมธี เป็นประธาน พร้อมด้วยบรรดาท่านพระสังฆาธิการและเพื่อนสหธรรมมิกในเขตปกครองคณะสงฆ์บางกะปิ แลท่านสาธุชนพุทธบริษัทผู้มีน้ำใจดีงามได้มาร่วมกันบำเพ็ญกุศล เพื่ออุทิศผลแก่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดี ซึ่งเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ผู้เป็นพระมหาเถระเป็นที่คาระวะสักการะเคารพอยู่ในฐานะเป็นปูชนียะแลครุฐานียะ ทั้งนี้ ด้วยอำนาจแห่งน้ำใจที่ประกอบด้วยคุณธรรม มีกตัญญูกตเวทิตาธรรม และอปจายนธรรมเป็นต้น

๑. เทศนากัณฑ์นี้ แสดงหน้าโกศศพ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดี (กิตติสารเถร) ณ ตำหนักสมเด็จ ฯ วัดมหาธาตุ ฯ วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๔ คณะสงฆ์เขตบางกะปิ มีท่านเจ้าคุณพระราชรัตนเมธี เจ้าคณะเขตบางกะปิ เป็นประธาน เป็นเจ้าภาพ

การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน ที่ปรากฏอยู่เฉพาะหน้า ณ กาลโอกาสบัดนี้ จึงกล่าวได้ว่า เพราะอำนาจแห่งกตัญญูกตเวทิตาธรรมและอปจายนธรรมนั่นเอง บันดาลให้เป็นไป การที่คณะสงฆ์เขตบางกะปิ ซึ่งมีท่านเจ้าคุณพระราชรัตนเมธี เจ้าคณะเขตเป็นประธาน พร้อมใจกันบำเพ็ญกุศลนั้น แม้จะเป็นการตั้งใจเพื่อที่จะให้เป็นวิบากสมบัติ อำนวยเสริมบารมีแด่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดีก็จริง แต่ว่าเมื่อได้ปฏิบัติบำเพ็ญแล้ว ย่อมจะเกิดเป็นความดีความงามแก่คณะผู้บำเพ็ญกุศล แลเกิดเป็นเนติแบบอย่าง ชี้ส่องทางให้ผู้มาภายหลังได้เห็นว่า ในสหธรรมมิกผู้ประพฤติธรรมร่วมกันในพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติในธรรมกัน ด้วยประการดังนี้

ในการบำเพ็ญกุศลในขณะนี้ นอกจากคณะสงฆ์ในเขตบางกะปิแล้ว ยังมีท่านพระเถรานุเถระผู้คุ้นเคยเคารพนับถือได้มาร่วมอยู่ด้วย ภายใต้ความอุปถัมภ์ดูแลของท่านเจ้าคุณพระอมรเมธาจารย์ ซึ่งเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดนี้ ซึ่งท่านก็ได้แสดงน้ำจิตเอื้อเฟื้ออำนวยความสะดวกโดยประการต่าง ๆ ให้ เพื่อนสหธรรมมิกทั้งหลายได้มีโอกาสแสดงกตัญญูกตเวทิตาธรรม ได้แสดงอปจายนธรรม และได้มีโอกาสประมวลส่วนแห่งความดี เพื่ออุทิศให้แก่พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณพระธรรมปัญญาบดีตามความประสงค์ การบำเพ็ญกุศลที่ปรากฏมาโดยลำดับจนกระทั่งถึงวันนี้ ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความดีความงามของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดีอีกด้วย

ก็แหละพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดีนั้น เป็นพระมหาเถระที่มีความดีความงามอย่างไร ย่อมจะเป็นที่ทราบกันทั่วไปแล้ว แม้จะ

ไม่ยกขึ้นมาพรรณนาในที่นี้ ก็ย่อมจะเป็นที่เข้าใจกันดี ระลึกนึกได้ถึงความดีในส่วนนั้น ๆ ของท่านที่ได้ปฏิบัติบำเพ็ญมา ทั้งในส่วนเฉพาะองค์ของท่านเอง แลทั้งที่เกี่ยวเนื่องด้วยส่วนรวมเป็นอย่างดี พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดีนั้น เป็นพระมหาเถระตัวอย่างองค์หนึ่งในสังฆมณฑล มีความมั่นคงในข้อปฏิบัติทั้งในส่วนพระวินัย ทั้งในส่วนที่เป็นขนบธรรมเนียมแบบแผนประเพณีของวัด ยึดถือปฏิบัติตามบูรพาจารย์ได้แนะนำบอกกล่าวเล่าสืบต่อกันมาไม่ให้บกพร่อง ซึ่งเป็นความงามความดีส่วนหนึ่งซึ่งไม่มีใครสามารถจะลบล้างได้ว่า ท่านได้บำเพ็ญความดีความงามในพระวินัยอย่างนี้ ในระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีของวัดอย่างนี้ ความดีความงามที่ท่านได้ปฏิบัติบำเพ็ญ นอกจากจะเป็นความดีความงามเฉพาะองค์ของท่าน ยังเป็นเครื่องให้เกิดการใคร่ครวญพิจารณาของผู้ที่มาในภายหลังว่า ท่านพระมหาเถระนั้น เมื่ออยู่ในพระธรรมวินัย เมื่ออยู่ในสำนักใด ก็มีข้อปฏิบัติเหมาะสมกับพระธรรมวินัยแลสำนักนั้น ๆ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นเนติแบบอย่างทางหนึ่ง เมื่อพระเดชพระคุณปฏิบัติบำเพ็ญ เป็นความดีความงามในธรรมในวินัยดังกล่าวโดยสังเขปนี้ ก็ย่อมจะเป็นเหตุให้การงานทั้งหลายทั้งที่เกี่ยวเนื่องด้วยวัดทั้งที่เกี่ยวเนื่องด้วยการคณะสงฆ์ ได้เป็นไปในทางที่เป็นคุณเป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป ดังที่ทราบกันแล้วในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่การงานของพระเดชพระคุณท่าน กล่าวได้ว่า เพราะความดีความงามในทางธรรมและทางวินัยของท่านนั้นเอง เป็นเหตุให้การปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวเนื่องด้วยการวัด ด้วยการคณะสงฆ์ และด้วยการศาสนา เป็นไปในลักษณะดีงาม ส่งเสริมให้พระศาสนาได้มีความเจริญรุ่งเรือง ส่งเสริมในข้อต่าง ๆ

ที่พระศาสนาจะพึงไปเกี่ยวข้องกับทางบ้านทางเมือง การใดที่เป็นคุณเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง พระเดชพระคุณท่านก็ได้ปฏิบัติในการนั้น ๆ รวมกันไปด้วย จึงกล่าวได้โดยสรุปว่า เมื่อท่านได้เข้ามาอยู่ในร่มเงาของพระศาสนาจนกระทั่งได้เป็นพระมหาเถระที่ได้รับการเคารพบูชาแล้ว ท่านก็ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่พระศาสนา เป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองแก่แผ่นดิน ไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนา แก่บ้านเมืองและแก่แผ่นดิน

เพียงกล่าวโดยสังเขปนี้ ก็พอที่จะเป็นเครื่องน้อมใจให้ระลึกถึงความดีความงามของพระเดชพระคุณท่าน แลพอที่จะน้อมใจสักการะเคารพได้ด้วยความสนิทใจ ดังนั้น การสำแดงกตัญญูกตเวทิตาธรรมของบรรดาสหธรรมิกโดยเฉพาะคณะท่านเจ้าภาพในคืนนี้ ก็ตรงตามความเป็นจริงที่มีพระเดชพระคุณท่านได้ประพฤติปฏิบัติ ดังยกพรรณนามาโดยสังเขปนั้น

การที่ท่านพระเดชพระคุณพระธรรมปัญญาบดีสามารถปฏิบัติให้เกิดจริยวัตร ที่เรียกรวมได้ว่าเป็นกัลยาณวัตรนั้น พอจะกล่าวได้ว่า เพราะพระเดชพระคุณท่านยึดมั่นอยู่ในหลักที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานไว้ อนุมานว่าเข้ากับหลักแห่งธรรมภาษิตที่ได้ยกไว้ในเบื้องต้นว่า อปฺปมาโท อปตํ ปทํ ดังนี้ เป็นอาทิ ซึ่งขอแปลเป็นใจความในที่นี้ว่า ความไม่ประมาทเป็นทางที่เป็นอมตะหรือเป็นทางแห่งอมตะ ความประมาทเป็นทางแห่งมรณะ หรือเป็นทางแห่งความสูญสิ้น ผู้ไม่ประมาท แม้ตายแล้วก็ชื่อว่าย่อมไม่ตาย แต่ผู้ประมาท แม้ยังไม่ตาย ก็ชื่อว่าตายไปเสียแล้ว ดั่งนี้

พระพุทธภาษิตที่พระองค์ได้ตรัสไว้นี้ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปทั้งนัยโดยอุกฤษฎ์ และทั้งโดยนัยที่เป็นเหฏฐิมนัย โดยนัยอุกฤษฎ์นั้น มุ่งถึง

การปฏิบัติธรรมที่เรียกว่าภาวนา หรือกรรมฐาน มีสติอยู่เสมอ ที่เรียกว่าไม่ปราศจากสติ ใคร่ครวญพิจารณากำหนดให้ทราบถึงความเป็นจริงของชีวิตร่างกาย หรือที่นิยมเรียกกันว่า ให้รู้ความเป็นจริงของนามของรูป จนกระทั่งเกิดความเข้าใจ เริ่มต้นจากนามรูปปริเฉทญาณเป็นต้นไป เมื่อได้ปฏิบัติบำเพ็ญด้วยประการอย่างนั้น ก็จะเป็นเหตุให้ไปสู่อมตะคือพระนิพพาน ทำให้เกิดความโล่งใจโปร่งใจเป็นอิสระแก่ตนเอง ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของสิ่งและของคน จะเป็นคนหรือเป็นสิ่งก็ตาม ไม่สามารถที่จะมีอำนาจเหนือความรู้สึกนึกคิดของตน การปฏิบัติที่จะให้บรรลุผลถึงอมตะสูงสุดเช่นนั้น แม้จะเป็นไปได้ด้วยยาก แต่ว่าเป็นจุดมุ่งหมายอย่างสูงสุดในทางพระศาสนานี้ ดังที่ทราบกันแล้ว

อาจจะกล่าวถึงอัปปมาทะโดยนัยะทั่วไป ก็พอจะกล่าวได้ว่า อัปปมาทะนั้นได้แก่การไม่ลืมสิ่งที่ดีที่งาม ความดีความงาม แลไม่ลืมบุคคลที่มีความดีความงามนั้นเอง สิ่งไรที่เป็นความดีความงามก็ระลึกได้อยู่เสมอ เช่นระลึกถึงกตัญญูกตเวทิตาธรรม ระลึกถึงอปจายนธรรมดังนี้เป็นต้น ก็กล่าวได้ว่าเป็นอัปมาทะโดยทั่วไป ผู้ใดมีความดีความงามควรแก่การเคารพสักการะบูชาก็ระลึกนึกถึงได้ ทำการเคารพสักการะบูชา ก็กล่าวได้โดยนัยะทั่วไปว่าเป็นอัปปมาทะ หรือสงเคราะห์ลงในอัปปมาทะได้. ความดีความงามหรือผู้ที่มีความดีความงามนั้น เป็นสิ่งที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ความดีก็เป็นสิ่งที่ประจักษ์อยู่ในใจของคนดีนั้นเอง ผู้ที่มีความดี ย่อมรู้ว่าความดีนั้น มีอยู่อย่างไรในจิตในใจ ข้อนี้ก็ไปสอดคล้องต้องกันกับนัยะต้น ที่เป็นนัยะมุ่งหมายอย่างสูงสุด คือความเป็นอิสระของตนเองนั้นเอง เมื่อมีความเข้าใจใน

ความดีของตนเองแล้ว ก็ย่อมจะทำให้เกิดความเป็นอิสระแก่ตนเองขึ้นมาทันที การระลึกนึกถึงความดี ก็ก่อให้เกิดความเป็นอิสระเหมือนกัน คือไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของความไม่ดีเป็นต้นนั้นเอง แม้โดยนัยยะทั่วไปเช่นนี้ เมื่อเกิดมีขึ้นในความรู้สึกนึกคิด ในการกระทำ ในการพูด ก็ย่อมจะเป็นเหตุให้การกระทำ การพูด และความคิดนั้น ๆ อยู่ในลักษณะที่เป็นอมตะ การกระทำก็เป็นอมตะ คำพูดก็เป็นอมตะ และความคิดก็เป็นอมตะ ซึ่งมีความหมายได้เป็น ๒ ประการ คือยืนอยู่ตรงได้ในการกระทำที่เที่ยงตรง ยืนอยู่ตรงได้ในการพูดที่เที่ยงตรง แลในความคิดก็เช่นเดียวกันนี้อย่างหนึ่ง หรือว่าการกระทำการพูดและความคิดนั้น เป็นอมตะคือไม่สูญไม่สิ้นไป ยังค้างเหลืออยู่ให้คนอื่นทั้งหลายได้เห็นว่าเป็นการกระทำที่เป็นอมตะ การพูดและความคิดก็เช่นเดียวกัน คือเป็นอมตะค้างเหลืออยู่ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่เนื่องมาจากอัปปมาทะนั้นเอง โดยนัยยะตรงกันข้าม เมื่อมีปมาทะเป็นเรือนใจ จะทำการอันใดจะพูดอะไรหรือคิดอะไรก็ลงไปสู่มรณะ และมีความหมายเป็น ๒ นัยยะได้อีกเช่นเดียวกัน คือมีการกระทำที่ไม่แน่นอน ไม่สามารถที่จะยืนอยู่คงที่เปลี่ยนแปลงแปรเรื่อยไป การพูดและความคิดก็อยู่ในลักษณะเช่นนั้น ไม่สามารถที่จะยืนยันอยู่ได้ในการกระทำในการพูด และความคิด เพราะขาดความเป็นอิสระนั้นเอง

โดยนัยยะหนึ่งนั้น ก็คือการกระทำการพูดและความคิด ลงไปสู่ความสิ้นสุดเรื่อยไป จะทำอะไรก็ลงไปสู่มรณะ จะพูดอะไรก็ลงไปสู่มรณะ จะคิดอะไรก็ลงไปสู่มรณะ มีนัยยะตรงกันข้ามกับอัปปมาทะ เมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงหลักธรรมเป็นธรรมมาธิษฐานเช่นนี้แล้ว ได้ตรัสสืบไปว่า อปฺปมตฺตา

นมียนฺติ ซึ่งหมายถึงว่า ผู้ที่ไม่ประมาท แม้ตายไปแล้ว ก็ชื่อว่าย่อมไม่ตาย คือมีสิ่งที่เป็นอมตะค้างเหลืออยู่ ดั่งพรรณนาแล้วเป็นต้น แต่ว่าผู้ที่ประมาท แม้ยังไม่ตาย ก็เหมือนว่าตายไปเสียแล้วจากโลกนี้ ดังนี้

นัยยะแห่งพระพุทธภาษิตที่ได้พรรณนามา พอเป็นเค้าให้เกิดธรรมสวนานิสงส์ส่วนธรรมสวนมัยบุญกุศลตามสมควร

พระเดชพระคุณพระธรรมปัญญาบดี มีความดีความงามดังที่ทราบและดังที่สาธกมาโดยสังเขปนั้น อนุมานได้ว่าพระเดชพระคุณท่าน ยืนอยู่อย่างมั่นคงเต็มที่ในอัปปมาทธรรม หลีกพ้นจากปมาทธรรม หรือแม้จะมีวิสัยแห่งบุคคลโดยทั่วไป แต่ก็ยืนอยู่ในฝ่ายที่เป็นอัปปมาทธรรมเป็นส่วนใหญ่ ยืนอยู่หรือต้องเอียงไปเอนไปในฝ่ายของปมาทธรรมเป็นส่วนน้อย ผลแห่งความงามความดีจึงตกเป็นมรดกสืบทอดทั้งในบัดนี้ และจะยืนยาวไปแม้ในเบื้องหน้า จึงกล่าวได้ว่า พระเดชพระคุณท่าน เป็นพระมหาเถระที่เป็นปูชนียะครุฐานียะ ดังที่ได้ปรารภไว้ในเบื้องต้นแห่งพระธรรมเทศนา ปฏิปทาจริยาทั้งหลายทั้งปวงของพระเดชพระคุณพระธรรมปัญญาบดี เนื่องมาแต่การที่พระเดชพระคุณท่านมีความงดงามในธรรมวินัยดังพรรณนามาโดยลำดับ ดังนั้น การที่พระสงฆ์เขตบางกะปิมีท่านเจ้าคุณพระราชรัตนเมธีเป็นประธาน พร้อมด้วยบรรดาพระสังฆาธิการเพื่อนสหธรรมมิกและญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย ได้มาน้อมนึกระลึกถึงแล้วได้แสดงการเคารพสักการะบูชา ให้ปรากฏด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม จึงชื่อว่าปฏิบัติความเป็นธรรมเป็นความงามความดี สนองความงามความดีของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ

พระธรรมปัญญาบดี ในฐานะเป็นพระมหาเถระในสังฆมณฑล นับเป็นการปฏิบัติชอบด้วยคำสอนในทางพระศาสนา

พระธรรมเทศนาสมควรแก่กาลเวลา อิมินา กตปุญเญน ขออำนาจบุญกุศลคุณความดีทุกประการ ที่คณะสงฆ์เขตบางกะปิ ได้ตั้งใจด้วยดีบำเพ็ญให้เป็นไปดังที่ปรากฏ ณ บัดนี้ แลที่จะบำเพ็ญสืบไปในเบื้องหน้า จงบังเกิดเป็นบุญนิธิ คือกองบุญกองกุศล อำนวยผลส่งเสริมบารมีธรรมแก่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดี ซึ่งเป็นพระมหาเถระควรแก่การเคารพสักการบูชา เมื่อพระเดชพระคุณได้รับทราบถึงความรู้สึกนึกคิดของคณะสงฆ์เขตบางกะปิแล้ว ได้โปรดเมตตากรุณาประทานพร อำนวยความสิริสุขสวัสดีให้มีแก่คณะสงฆ์เขตบางกะปิ มีท่านเจ้าคุณพระราชรัตนเมธีเป็นประธาน การบำเพ็ญกุศลส่วนทักษิณานุปทาน ก็จะชื่อว่าสำเร็จผลทั้งแก่พระเดชพระคุณผู้มีพระคุณ และผู้บำเพ็ญกุศล ตามหลักการบำเพ็ญกุศลส่วนทักษิณาในพระพุทธศาสนาทุกประการ

พระธรรมเทศนาสมควรแก่กาลเวลา เอวังก็มี ด้วยประการฉะนี้.

สามัคคีกถา[๑]
การปกครองตน กับ การปกครองคน

พระธรรมญาณมุนี เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี

* * *

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
สพฺเพสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิสาธิกาติ

บัดนี้ จะแสดงพระธรรมเทศนา ปรารภเรื่องการปกครองตน กับการปกครองคน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญประจำชีวิตประดับโลกียวิสัย และเป็นหลักการที่ควรศึกษาพิจารณาเป็นพิเศษในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ เพื่อเป็นเครื่องประกอบสติปัญญาบารมีอนุโมทนากุศลบุญราศีส่วนทักษิณานุปทาน ที่คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ อันมีเจ้าคุณพระราชวิริยาภรณ์เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธาน ได้บำเพ็ญถวาย พระเดชพระคุณพระธรรมปัญญาบดี กิตติสารเถระ ในวาระพิเศษ ด้วยอำนาจแห่งความเคารพและความกตัญญูกตเวที นับเป็นการปฏิบัติภารกิจที่สำคัญประจำตน ตามพระพุทธนิพนธ์ภาษิตที่ได้โปรดประทานไว้ว่า เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรํ บุคคลระลึกถึงอุปการะที่ท่านได้กระทำไว้ ในครั้งก่อนได้ พึงขวนขวายบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ดังนี้

๑. เทศนากัณฑ์นี้ แสดงหน้าโกศศพ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปัญญาบดี (กิตติสารเถร) ณ ตำหนักสมเด็จ ฯ วัดมหาธาตุ ฯ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๔ คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ มีท่านเจ้าคุณราชวิริยาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดสมุทรปราการ เป็นประธานเป็นเจ้าภาพ

ทั้งนี้ก็โดยมาปรารภถึงบุพการะคุณ ที่พระเดชพระคุณพระธรรมปัญญาบดี กิตติสารเถระ ได้มีแก่การคณะสงฆ์ ในจังหวัดสมุทรปราการ โดยท่านได้เคยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนั้น เป็นเวลานานสมัยหนึ่ง การดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดของท่าน ก็คงได้ดำเนินการเนื่องด้วยการบริหารคณะสงฆ์ และการประกาศพระศาสนา ด้วยกรรมวิธีหลายประการด้วยกัน อาทิ เช่นการสอน การแนะนำ การตักเตือน การเชิญชวนให้เกิดพฤติกรรม ตามสมควรแก่สมณะวิสัย ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ ว่าท่านได้ให้อุปการะคุณยิ่ง เป็นส่วนรวมประการหนึ่ง คือความรู้จักปกครองตน ของพระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นสมาชิกของคณะสงฆ์ในจังหวัดนั้น

การรู้จักปกครองตน เป็นพื้นฐานเบื้องต้น ของชีวิตที่ถูกทาง การขาดการรู้จักปกครองตน เป็นการขาดพื้นฐานเบื้องต้นของชีวิตที่ถูกทาง ชีวิตไม่อาจจะคืบคลานดำเนินก้าวหน้าขยายออกไปตามภาวะตามลักษณะที่พึงปรารถนาได้ เพราะชตาชีวิตคน แม้พุทธศาสนิกชนทุกชั้นทุกประเภท ขึ้นอยู่ที่ความสามารถในการปกครองตนเป็นประการสำคัญ งานทุกด้าน หน้าที่ทุกสาขา ดำเนินไปได้ภายใต้ความสามารถในการปกครองตนเองโดยตลอด

คำว่าปกครองตน หมายถึงการรู้จักสำรวจตน รักษาตน ควบคุมตนให้อยู่ในภาวะฐานะสมควรแก่กาลเทศะทุกประการ ฐานะของคนในสังคมนั้น ที่เป็นสำคัญก็คือผู้ใหญ่กับผู้น้อย หรือผู้ใหญ่กับเด็กเป็นส่วนสำคัญของสังคม เพราะสังคมย่อมประกอบด้วยคนที่มีฐานะไม่เท่ากัน ถ้าคนมีฐานะเท่ากัน จะรวมกันเป็นสภาพสังคมไม่ได้เป็นอันขาด วัดจะมีแต่เจ้าอาวาสขาดพระภิกษุสามเณรลูกวัด เป็นเจ้าอาวาสกันหมดทั้งวัด จะมีสภาพเป็นวัด

กระไรได้ หรือจะมีเพียงแต่พระภิกษุสามเณรทั้งวัด ไม่มีเจ้าอาวาส จะมีสภาพเป็นวัดกระไรได้ โรงเรียนจะมีครูใหญ่ทั้งหมด ไม่มีครูน้อย หรือมีครูน้อยทั้งหมด ไม่มีครูใหญ่ หรือมีนักเรียนทั้งหมด หรือครูทั้งหมด ไม่มีนักเรียน จะมีสภาพเป็นโรงเรียนกระไรได้ ดังนี้เป็นต้น

เพราะฉะนั้น สังคมคนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงประกอบด้วยคนที่มีฐานะไม่เท่ากัน มีแรงดึงดูด มีแรงผลักดัน มีแรงเหนี่ยวรั้ง มีแรงสนับสนุน ในระหว่างกันและกัน จึงอยู่ด้วยกันได้

ภาวะของคน ที่นับว่าเป็นหลักระดับชาติ ก็ได้แก่บรรพชิตซึ่งมีภารกิจควบคุมจิตใจให้สามารถนำการสังคมได้ กับคฤหัสถ์ซึ่งมีภารกิจในการสรรหาเลี้ยงชีวิตเพื่อความอยู่รอดไปได้ ผู้ใดคุมตนให้อยู่ในภาวะอยู่ในฐานะของตน คนนั้นสามารถจะครองตนได้ เครื่องมือในการครองตนได้นั้น ที่นับว่าเป็นสำคัญ ก็ได้แก่สติปัญญา สติคือความระลึก รู้ถึงภาวะและฐานะที่แน่นอนของตน โดยปัญญารายงานผลว่าตนอยู่ในภาวะใดแน่ ตนอยู่ในฐานะใดแน่ มีสติปัญญาสามารถควบคุมตน ก็ได้ชื่อว่าปกครองตนสำเร็จ เป็นความสำเร็จครึ่งหนึ่งของชีวิตระดับโลกียวิสัย

แต่ว่าชีวิตโลกียวิสัย จะถึงซึ่งความสมบูรณ์ได้ จะต้องมีความสามารถในการปกครองคนด้วย เพราะตนจะอยู่ได้ต้องอาศัยมีคนอื่น ตนคนเดียวไม่มีคนอื่น อยู่ไม่ได้ ชีวิตคนเหมือนส่วนประกอบในร่างกาย ส่วนประกอบในร่างกาย มักมีเป็นคู่ เช่น มือ เท้า ตา หู จมูก เป็นต้น จะทำงานได้ผลเพราะทำเป็นคู่ ยกตัวอย่าง เท้า จะเดินข้างเดียวไม่ได้ จะยืนข้างเดียวไม่ได้ ต้องเดินต้องยืนด้วยกันทั้งสองข้าง ชีวิตคนจะยืนอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ มีเราก็

ต้องมีเขา เราเป็นเรา เพราะอยู่กับเขา เขาเป็นเขา เพราะอยู่กับเรา เราสมมติ แต่เรารับไว้ ก็ต้องรับสมมติเขาด้วย จึงจะชอบธรรม จะยอมรับสมมติเฉพาะเรา ไม่รับสมมติเขา จะชอบธรรมกระไรได้ เพราะฉะนั้น เมื่อปกครองตนเองแล้ว ต้องปกครองคนอื่นด้วย ชีวิตจึงจะถูกแบบ เหมือนพระพุทธเจ้า สอนตนได้แล้ว จึงสอนผู้อื่นด้วย จึงทำให้ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธสมบูรณ์มา จนถึงเวลานี้

การปกครองคน จึงเป็นเป้าหมายของชีวิต อีกระยะหนึ่ง สำหรับชีวิตที่อยู่ในระดับโลก การปกครองคน ไม่ยาก ถ้าหากตั้งเป้าหมายให้ถูกทาง ดำเนินวิธีการให้เหมาะสม เป้าหมายในการปกครองคนนั้น คือดำเนินการให้เขาสามารถปกครองตัวเองได้ ท่านผู้ปกครองคนใด ตั้งเป้าหมายไว้เช่นนี้ ท่านผู้นั้น จึงจะทำงานปกครองคนสำเร็จได้ ถ้าไม่ตั้งเป้าหมายไว้อย่างนี้แล้ว จนตาย ก็ไม่มีทางที่จะดำเนินการให้สำเร็จในการปกครองคนและในการปกครองตนได้

พระเดชพระคุณ สมเด็จพระวันรัต อุทยะมหาเถระ พระเดชพระคุณสมเด็จพระวันรัต เขมจารีมหาเถระ อธิบดีสงฆ์ในสมัยมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ แจ่มใสกว่าสมัยนี้ ก็เพราะทั้งสองท่าน ดำเนินการปกครองโดยเป้าหมายดังกล่าว ท่านห่าง เมื่อทราบว่า คนในปกครองของท่านสามารถปกครองตนได้ ควรเป็นทิฐานุคติของศิษย์มหาธาตุวิทยาลัย ในสมัยต่อ ๆ มา

นอกจากตั้งเป้าหมายในการปกครองตนดังกล่าวนี้แล้ว การดำเนินปกครองนั้น จะต้องดำเนินตามขั้นตอนทั้ง ๓ กล่าวคือ ขั้นตอนที่ ๑ ดำเนิน

การให้เกิดความสงบเรียบร้อย เพราะอาศัยความสัตย์และความสุจริตของผู้ปกครอง เป็นแบบฉบับของผู้ใต้ปกครอง เป็นผู้รับถ่ายทอดกันตลอดลงไป ขั้นตอนที่ ๒ มุ่งความเจริญงอกงามส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ความเจริญงอกงามของส่วนรวมนั้น อาศัยงานหลัก ๓ ประการ ประการที่ ๑ ไม่ยอมให้คนในปกครองอยู่ว่าง การปล่อยให้คนใต้ปกครองอยู่ว่าง เป็นทางของความวุ่นวาย นักปกครองทั้งหลายจะไม่ยอมให้คนใต้ปกครองอยู่ว่าง เป็นอันขาด หาโอกาสให้ทำงาน จิตใจจะได้ไม่ฟุ้งซ่านออกนอกลู่นอกทาง พระเดชพระคุณสมเด็จพระวันรัต เขมจารีมหาเถระ อธิบดีสงฆ์ผู้ทรงเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งแห่งมหาธาตุวิทยาลัย พัฒนามหาธาตุวิทยาลัย โดยไม่ยอมให้พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดอยู่ว่างเป็นอันขาด กลางวันเรียนหนังสือ เย็นพัฒนาสถานที่ ท่านให้ไหว้พระสวดมนต์และอบรมบ่มนิสัย ให้พระภิกษุสามเณรมีใจผูกพันอยู่กับการงานตลอดเวลา ความเจริญงอกงามก็เกิดมาไม่ขาดสาย ประการที่ ๒ การปกครองต้องดำเนินการให้คนอยู่ใต้ปกครอง ยอมรับรู้ภาวะและฐานะที่เป็นจริงของตนให้ได้ อันนี้เป็นกุญแจสำคัญที่สุด ถ้าเขาไม่รู้ว่ามีภาวะมีฐานะอย่างไร ไฉนเขาจะปฏิบัติให้ถูกต้องได้เล่า จึงสร้างความปวดเศียรเวียนเกล้าให้ผู้ปกครองตลอดเวลา และประการสุดท้ายอันเป็นประการที่ ๓ นักปกครองจะต้องพยายามดำเนินการปกครองไม่ให้คนอยู่ใต้ปกครองเป็นทาสของอารมณ์ได้ ความเป็นทาสของอารมณ์เท่านั้น เป็นอุปสรรคของการปกครองหมู่คณะ ถ้าไม่เป็นทาสของอารมณ์แล้ว หมู่คณะจะไม่มีอุปสรรคประการใดเลย นี่ขั้นตอนที่ ๒

ขั้นตอนที่ ๓ พยายามสร้างความสามัคคีให้สำเร็จจงได้ ถ้าความสามัคคียังสำเร็จไม่ได้ อย่าเพิ่งขยับขยายการงานอะไรเป็นอันขาด เพราะจะไม่มีโอกาสให้งานลุล่วงไปได้เลย งานต้องเอาคนมาทำ ถ้าไม่นำคนให้อยู่ในความสามัคคี คนทำงานจะมีแต่กิเลส ความสามัคคี จึงเป็นเป้าหมายแห่งการปกครองของหมู่คณะ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวโรรส พระบิดาแห่งคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนี้ วัดสมรรถภาพของผู้ปกครองด้วยความสามัคคีที่ถูกต้อง ผู้ปกครองใด สร้างความสามัคคีที่ถูกต้องได้ ผู้ปกครองนั้น มีสมรรถภาพในการปกครองแท้ ผู้รักตน ต้องรักหมู่ จึงจะรู้ว่า รักตนถูก รักตน ไม่รักหมู่ โปรดรับรู้เถิดว่า รักตนผิด เพราะชีวิตตน ผูกพันอยู่กับชีวิตหมู่ ตลอดเวลา

สามัคคี เคยแปลกันมาว่าความพร้อมเพรียง เป็นการแปลตอนปลายเหตุ ความสามคคี น่าจะแปลว่าความมีแนวคิดระดับเดียวกัน จากรูปศัพท์ว่า สมะ อัคคะ อัคคะในที่นี้ หมายถึงจิตระดับสูงตามธรรมชาติของจิต เมื่อเข้าคำในรูปของสามัคคี จึงมักอาจจะแปลว่า มีความคิดสูงอยู่ในแนวเดียวกัน อยู่ในระดับเดียวกัน อยู่ด้วยกัน คิดระดับเดียวกัน ก็อยู่ด้วยกันสบาย อยู่ด้วยกัน ไม่คิดแนวเดียวกัน ก็อยู่ด้วยกันลำบาก อยู่กุฏิเดียวกันสองรูป มันแหวกกันไหม มันแหวกประเภทกันสบายไหม ย่อมเป็นเครื่องชี้ชัดให้เห็นหมู่คณะที่กว้างกว่ากุฏิออกไปได้ ไม่ยากเย็นอะไรเลย คนเราต้องมีความห่วงกันทุกคนที่อยู่รวมกัน ต้องมีความห่วงใยกันก่อน จะทำอย่างไรคนจึงจะมีความ

ห่วงใยกันได้ พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องสังคหวัตถุไว้ ก็เพื่อสร้างความห่วงใยให้เกิดขึ้นในระหว่างกันและกัน คนเราที่เอื้อเฟื้อต่อกัน ก็อดห่วงใยกันมิได้ ถ้าไม่เอื้อเฟื้อต่อกัน ทำไมจะต้องมาห่วงใยกันด้วยเล่า พูดให้น่ารักต่อกัน ก็อดห่วงใยกันไม่ได้ ถ้าพูดไม่น่ารักเลย จะห่วงใยกระไรได้ คอยช่วยกัน ก็อดห่วงกันไม่ได้ ถ้าไม่ได้ช่วยกันเลย จะห่วงใจกันได้ยังไง การวางตัวให้เข้ากันได้เสมอต้นเสมอปลาย ย่อมอยู่ในจุดที่ไม่เป็นอันตราย

จุดอันตรายของคนอยู่ที่รวมกันนั้นมี ๓ จุด คือ ใกล้ชิดกันเกินไปจุดหนึ่ง ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ห่างกันเกินไปอีกจุดหนึ่ง ทำให้ไม่ไว้ใจกัน ขอความช่วยเหลือบ่อยเกินไปอีกจุดหนึ่ง ทำให้เกิดความรำคาญ คนอยู่ด้วยกัน อย่าใกล้กันนัก มันเบื่อง่าย อย่าห่างกันนัก มันไม่น่าไว้วางใจกันได้ อย่าขอกันให้มันพร่ำเพรื่อนัก มันรำคาญ สมานตฺตตา การวางตนที่เหมาะนอกจากจะวางตนเสมอต้นเสมอปลายได้แล้ว ยังต้องวางตนอยู่ในจุดที่ไม่มีอันตรายทั้ง ๓ จุดนี้อีกด้วย

เมื่อได้สร้างเครื่องห่วงใย ความห่วงใย ในระหว่างกันและกันดังนี้แล้ว ก็พยายามถือหลักสำคัญอีก ๒ ประการ

ประการหนึ่ง อย่านิยมความขัดแย้งกัน เพราะความขัดแย้งกันมีแต่อันตราย ที่ไหนมีความขัดแย้งกัน ที่นั่นมีอันตราย ใช้ศิลปะในการรู้จักผ่อนปรน ยอมรับว่า ไม่ว่าเราว่าเขามีโอกาสจะผิดพลาดเท่า ๆ กัน เขาไม่เข้าใจเรา หรือเราไม่เข้าใจเขา เป็นสิ่งที่ต้องระลึกถึงอยู่ตลอดเวลา เราอาจไม่เข้าใจเขาก็ได้ เขาอาจไม่เข้าใจเราก็ได้ พึ่งกันเข้าใจกัน พูดกันรู้เรื่องกัน ไม่พึ่งกันไม่เข้าใจกัน ไม่พูดกัน ไม่รู้เรื่องกัน นี้ไม่ใช่เครื่องสร้างสรรค์ความ

สามัคคีประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง อย่านิยมความรุนแรงต่อกัน เสนอไปรุนแรง ก็ได้รับการสนองตอบที่รุนแรง เสนอไปเบา ก็ได้รับการสนองตอบที่เบา เสนอไปสงบ ก็ได้รับการสนองตอบที่สงบ เมื่อความสามัคคีได้เกิดขึ้นแล้ว จะได้ประโยชน์แก่หมู่คณะที่เป็นสำคัญ ถึง ๓ ประการด้วยกัน ประการที่ ๑ คือ ความมีอิสระ ประการที่ ๒ คือความมียุติธรรม และประการที่ ๓ คือความปลอดภัย

ประโยชน์ที่เกิดจากความมีอิสระ มียุติธรรม และมีความปลอดภัย เป็นประโยชน์สำคัญของหมู่คณะ จะได้มาก็ด้วยความสามัคคี จึงสมด้วยอนุสาสนีย์ธรรมภาษิตว่า สพฺเพสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิสาธิกา คนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่ มีความสามัคคี ย่อมสำเร็จประโยชน์พร้อมกันดังนี้ นี่คือเป้าหมายในการปกครองคน

อันสุดท้าย พระเดชพระคุณพระธรรมปัญญาบดี กิตติสารเถระ ดำเนินการปกครองตน ปกครองคน ปกครองหมู่คณะในลักษณะตามที่ได้กล่าวมา จึงอยู่ในฐานะเป็นพระมหาเถระ ประทับจิตใจศิษยานุศิษย์ทั้งหลายไม่เลือนลาง คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีท่านเจ้าคุณราชวิริยาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธาน ตระหนักชัดถึงอุปการะคุณประการนี้ จึงได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลบุญราศีทักษิณานุปทานถวาย อยญฺจ โข ทกฺขิณา ทินฺนา สงฺฆมฺหิ สุปติฏฺฐิตา ทีฆรตฺตํ หิตายสฺส ฐานโส อุปกปฺปติ. ทักษิณา ของทำบุญ ที่ท่านจัดสรร เข้าตั้งไว้ในพระสงฆ์ผู้ดำรงพระศาสนา จะสำเร็จผลแก่พระเดชพระคุณพระธรรมปัญญาบดี กิตติสารเถระ ตามสมควรแก่ฐานะทุกประการ พระธรรมเทศนา อนุโมทนาทักษิณาทาน ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ. สมควรแก่เวลา และสมาคมเพียงเท่านี้ เอวังก็มี ด้วยประการฉะนี้.

รายนามผู้บริจาค ค่าพิมพ์หนังสือเทศนา ๓ กัณฑ์

๑.	สมาคมศิษย์มหาธาตุ		๓,๐๐๐.๐๐ บาท
๒.	พระราชรัตนเมธี	วัดมหาธาตุ	๑,๐๐๐.๐๐ บาท
๓.	พระสุทธิธรรมาจารย์	วัดชัยพฤกษมาลา	๕๐๐.๐๐ บาท
๔.	พระครูปราโมทย์ธรรมคุณ	วัดอุทัยธาราม	๑,๐๐๐.๐๐ บาท
๕.	พระครูสมุห์ ยอด	วัดอุทัยธาราม	๑,๐๐๐.๐๐ บาท
๖.	พระครูศรีปริยัติคุณ	วัดศรีบุญเรือง	๕๐๐.๐๐ บาท
๗.	พระครูปลัด ทองใบ	วัดลาดพร้าว	๕๐๐.๐๐ บาท
๘.	พระครูสังฆรักษ์ บำรุง	วัดนวลจันทร์	๕๐๐.๐๐ บาท
๙.	พระครูปลัด ขาว	สำนักสงฆ์บุญศรีมุนีกรณ์	๕๐๐.๐๐ บาท
๑๐.	พระใบฎีกา เก๋	วัดพิชัย	๕๐๐.๐๐ บาท
๑๑.	พระครูสังฆกิจโกศล	วัดใหม่ช่องลม	๓๐๐.๐๐ บาท
๑๒.	พระครูวิริยกิจจาทร	วัดพระไกรสีห์	๓๐๐.๐๐ บาท
๑๓.	พระครูพิศาลวิริยคุณ	วัดบึงทองหลาง	๓๐๐.๐๐ บาท
๑๔.	พระครูประจักษ์กิจจาทร	วัดลาดปลาเค้า	๒๐๐.๐๐ บาท
๑๕.	พระครูสมุห์ เสมอ	วัดศรีบุญเรือง	๒๐๐.๐๐ บาท
๑๖.	พระครูธรรมกิจวรคุณ	วัดบางเตย	๑๐๐.๐๐ บาท
๑๗.	นายอุดม อุดมผล	บริษัทโอลิมเบียไทย	๕,๐๐๐.๐๐ บาท
๑๘.	นางสนิธวรรณ บุณยศิริพันธุ์	โรงพิมพ์พระจันทร์	๓,๐๐๐.๐๐ บาท
๑๙.	ดร. กมล–วิภาพรรณ ชูทรัพย์	ร.ร. พณิชยการตั้งตรงจิตร	๓,๐๐๐.๐๐ บาท
๒๐.	ธนาคารนครหลวงไทย	สาขาท่าพระจันทร์	๑,๐๐๐.๐๐ บาท
		รวมเงิน	๒๒,๔๐๐.๐๐ บาท

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์ ถนนมหาราช กรุงเทพมหานคร
นางสนิธวรรณ บุณยศิริพันธุ์ เจ้าของ ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา ๒๕๒๔